

מילון ניבים ומטבעות לשון

א

אבן בוחן - קנה מידה להערכת דברים קריטריון
אבן פינה - דבר עיקרי וחשוב, חלק מרכזי בדבר
אבן שואבת - כוח משיכה, כינוי למגנט
אדם קרוב אצל עצמו - כל אדם דואג בראש ובראשונה לטובתו ולרווחתו שלו.
אהבה התלויה בדבר - אהבה הנובעת מאנוכיות ולא מתוך אהדה לזולת שאינה לשמה.
אהבה שאינה תלויה בדבר - אהבה כנה וטהורה, שאינה מותנית בטובת הנאה.
אוי לאוזניים שכך שומעות - דיבור של רוגז ומחאה למשמע דבר בלתי נעים
אורבות סכנות לפתחו - סכנות מאימות על סביבתו וקרבתו.
אורו פניו - הוא שמח, פניו זרחו משמחה
אורות וצללים - צדדים חיוביים ושלייליים, טוב ורע.
אורים ותומים - מקור מוסמך שאין להרהר אחריו
אחוז תזזית - אחוז טירוף, "דיבוק" אחוז סערה
אחרי רבים להטות - כלל מקובל בחברה הדמוקרטית: יש לנהוג לפי הרוב.
אחת דתו (דינו) ל- - אין לו עונש אחר אלא...
אחת היא - אין כל הבדל, היינו הך
אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו - שאיפות אדם עולות על מה שהשיג בחייו.
אין אדם שאין לו שעה - שעה של מזל, שעת כושר, הזדמנות, שעת הצלחה
אין בלבו עליו - אין הוא כועס עליו, אין לו נגדו ולא כלום
אין גוזרים גזירה על הציבור, אלא אם כן רוב הציבור יכולים לעמוד בה *
אין הקומץ משביע את הארי - כמות קטנה ומצומצמת לא תמלא את הצרכים המרובים
אין לאל ידו - אין לו כל יכולת, אינו יכול לעשות כלום
אין לו ולא כלום עם - אין לו שום דבר משותף עם
אין פוצה פה ומצפצף - אין מערער
אין פיו ולבו שווים - אחד בפה ואחד בלב
אינו חוסך שבטו מ- - אינו חוסך בביקורת על...
אינו יודע את נפשו - נרגש מאוד ונבוך
אינו נזהר בכבודו של - אינו מקפיד לכבד את-
אינו עולה בקנה אחד - אינו מתאים זה לזה, אינו מתיישב עם...
אינו עשוי מיקשה אחת - אינו עשוי מחטיבה אחת או מגוש אחד
איש לאוהלו - כל אחד למקומו
אל נכון - בוודאות, בבירור, בלי ספק
אל תאמר שיוֹרד גשם כשלמעשה יורקים עליך בזלזול הפגנת- *
אל תען כסיל כאיוולתו פן תשווה לו גם אתה - (משלי)- אל תענה לכסיל באותו לשון.
אליבא דכולי עלמא - לדעת הכל
אם כן, מה הועילו חכמים בתקנתם - לשם מה כל העבודה והמאמץ...?
אנא אנחנו באים? - מה יהיה איתנו?
אני ואפסי עוד - אין זולתי, אין דומה לי
אסקופה נדרסת - כינוי למי שהוא מירמס לכל
אפס קצהו - מעט מן המעט ממנו, מקצתו

ב

בא בצל קורתו - נכנס אל ביתו, מצא מחסה בביתו
באפס יד - בנקל, ללא כל מאמץ, בלי כוח
בבואה נאמנה - השתקפות אמיתית, דמיון רב
בבת עין - סמל לדבר היקר ביותר
בדי עמל - במאמץ רב
בדם לבו - מתוך כאב רב
בהבל פיו - בדיבור פיו, במלל שלו, בדבר שפתיים
בהעלם אחד - בשגגה ובהסחת דעת אחת. בהשאלה- בבת אחת, בפעם אחת

בוּחַן כְּלוּיּוֹת וּלְבַב - יודע את המחשבות הכמוסות בלבו של אדם
בוּחַשׁ בַּקְדֵּרָה - מתערב בדברים לא לו כדי להזיק לזולתו או להפיק תועלת לעצמו
בוּעָה שֶׁל סַבּוּן - דבר שאין בו ממש, שאינו בן קיימא
בְּחִימָה שְׂפּוּכָה - בכעס גדול ובחרי אף
בְּחִצֵּי פֶה – לומר דבר בהיסוס, באי ודאות
בִּיצָה שְׁלֵא נּוֹלְדָה - כינוי לדבר שטרם בא לעולם. עורבא פרח
בְּכִי תַמְרוּרִים - בכי מלא צער ומרורים, בכי גדול ומר
בְּכַל פֶּה - ברעבתנות, בתאוה גדולה
בְּלֹא כַחַל וְשֶׁרֶק - בלא כל קישוט ותוספת נופך, כמות שהוא ממש
בְּלִי אֹמֵר וּדְבָרִים – בלי דיבורים, בשקט, בלי התנגדות
בְּמַחֵי יָד – בבת אחת, ב"מכה אחת", במהירות
בְּמִקּוּם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים הַשְּׁתַּדֵּל לְהִיּוֹת אִישׁ - ראית כי עת לעשות ואין מי...קום ועשה!
בְּנֵה מַגְדָּלִים פּוֹרְחִים בְּאוּוִיר - שקע באשליות וציפה לדברים בלתי מציאותיים
בְּנִיין שֶׁל קְלָפִים - כינוי למפעל או לתכנית נטולי בסיס והם עומדים להתמוטט
בְּעֵבְרֵי פִי פַחַת - במקום מסוכן ביותר, על פי התהום
בְּעֵדְנָא דְרִיתְחָא - בשעת הכעס והרוגז
בְּעֵין יִפָּה – בנדיבות לב, ברצון ובאהדה
בְּעֵינֵי רוּחוֹ - בחזונו, בדמיונו
בְּעֵינִיִּים כְּלוֹת - בכיליון עיניים, בקוצר רוח
בְּצַר לוֹ - כשהגיעה לו עת צרה
בְּרִי וְשֵׁמָא- בְּרִי עֵדִיף - כמו "טוב ציפור בכף משתיים על ענף"
בְּרִישׁ גְּלִי (אַרְמִית) – בראש גלוי, לעיני כל
בְּשִׁים לֵב ל- - בהתחשב ב-
בְּתוֹךְ כֶּךָ - בינתיים בין כה וכה
בְּתוֹפִים וּבְמַחֲלוֹת – בשמחה רבה, ברוב פאר והדר

ג

גְּבַה לְבוֹ - גאה, יהיר
גִּירְסָא דִּינְקוּתָא – דברים שאדם למד והכיר בילדותו
גִּילָה אֶת קְלָפִיו – גילה את כוונותיו האמיתיות
גִּלְגוּל עֵינִיִּים – נשיאת העיניים כלפי מעלה כמתוך הרהור בדברים העומדים ברומו של עולם
גִּלָּה אֶת אוֹזְנוֹ - סיפר לו דבר סוד
גִּלְתָּה הַשְּׂכִינָה מַחְצְרוֹ שֶׁל - אבדו שאר הרוח ורוח הקודש ששררו במקום

ד

דְּבַר דְּבוּר עַל אוֹפְנֵיוֹ - עניין ערוך כהלכה, בסדר ובפרוטרוט
דְּבַר הַשׁוּוֹה לְכָל נֶפֶשׁ - דבר, שהכל יכולים להשיגו בלא קושי וליהנות ממנו
דְּבָרֵי קִילוּסִין - מילים של שבח והלל
דַּג בְּמִים עֹכּוּרִים - התעסק בעסקים לא טהורים, ניצל מצב של צרה ומבוכה
דַּחַה אוֹתוֹ בְּקֶשׁ - דחה אותו בתירוצים תפלים, קלושים
דַּחַק אֶת הַקֶּץ - לא הייתה לו סבלנות לחכות עד הסוף. נחפז מדי להשיג את מבוקשו
דִּיבַר עַל לְבוֹ - שידל את פלוני בדברים, דיבר אליו דברים טובים, פייס ופתהו
דִּין הוּא שׁ - מן ההגיון הוא, מן הראוי הוא, השכל מחייב
דִּן אוֹתוֹ בְּרוֹתְחִין - נהג איתו בחומרה יתרה, עונשו קשות
דִּן לְכַף חוּבָה - האשים, הרשיע
דֶּרֶךְ מְלָאָה חֲתַחְתִּים - דרך עם מכשולים

ה

הָא בַּהּ תְּלִיא - מארמית, זה תלוי בזה. יש תלות הדדית בין הדברים. זה כרוך בזה.
הַבְּאִישׁ אֶת רִיחוֹ בְּעֵינֵי - המאיש והשניא אותו על . הוציא עליו שם רע
הַבֵּל הַבְּלִים, הַכֵּל הַבֵּל – הכל אפס, תוהו וריק. שטויות. ציון אפסותו הגמורה של מעשהו של פלוני
הַבֵּל וְרַעוּת רוּח - שטויות ודברים הנובעים מרוע
הַגְּדִיל לַעֲשׂוֹת – עשה גדולות, ביצע בהצלחה רבה
הַגִּיד לוֹ לְבוֹ – הייתה לו הרגשה, הרגיש וניחש

הגע בעצמך - תאר לך, השתדל להבין, דמה בנפשך
הדעת נותנת ש - מסתבר, השכל מחייב ש-
הוציא את הערמונים מן האש - ביצע בעצמו מלאכה קשה ובלתי נעימה
הותרה הרצועה - אין עוד כל איסור, נחלשה ההקפדה על מניעת דבר
החזיק בקרנות המזבח - נאחז בשארית כוחותיו
החיפזון מן השטן - רק רע יצא מן החיפזון
הטחת דברים - השמעת דברים קשים, דברי טענה
הטיל צל על - עורר חשד, רמז כי משהו אינו כשר
היא הנותנת - אדרבא, דווקא דבר זה מוכיח
היה כמרקחה - רתח כקלחת, כסיר. היה נרגש ונסער
היה לו לזרא - נמאס עליו, עורר בו בחילה, קצה נפשו בו
היה למשל ולשנינה - היה לבוז. לעגו לו
היה לצנינים בעינו - הרגיז אותו מאוד, לא יכול לשאתו
היהפוך כושי עורו? - התחרט והתודה על חטאיו
היטה את הכף - הביא לידי הכרעה
היכה גלים - עורר הדים רבים, עורר עניין והתרגשות
היכה על חטא - התחרט והתודה על חטאיו
היכה שורש - שלח שורשים באדמה. בהשאלה- התאזרח, התערה
הלך למישרים - התנהל כראוי, לא היו כל תקלות
הלך שבי אחר... - נמשך בכל לבו, התאהב
הלכה למשה מסיני - חוק ולא יעבור, דבר שאין להרהר אחריו, אקסיומה
המטיר אש וגופרית על - התקיף בצורה קשה
המלך הוא עירום - נכזבה האמונה בדבר, לתקוות אין כיסוי במציאות
המרה את פיו - פעל נגד רצונו, לא שמע בקולו
הנה כי כן - בדרך זו, באופן זה
הנכווה ברותחין נושב בצוננים - מי שנכשל פעם בדבר נזהר מאוד אף בדבר קל ממנו
העלה ארוכה - הגליד (הפצע), נרפא
העלה חרס בידו - נכשל במאמציו, יגע ולא מצא
העמיד בצל את פלוני - העיב על פלוני, טשטש את ערכו
העמידו על מכונו - קבעו כהלכה, החזירו לסדרו הנכון
הפיח רוח חדשה בכנפיו - עודד וחיזק אותו
הפך את הקערה על פיה - עקר והרס את הכל, כפר בעיקר; בלבב וערבב הכל. שינה הכל מיסודו
הפך והפך בדבר - חשב וחקר הרבה בדבר, עיין והגה בו בלי הרף
הפריח ברוזים - הפריח שמועות בלתי מבוססות
הצית את דמיונו - שלהב וסיקרן אותו מאוד
הקדיח תבשילו ברבים - נהג שלא כהוגן, עבר את גבולות המותר
הרהורי חטא - מחשבות בלתי מוסריות, היגררות במחשבות אחרי יצר הרע
השליך עליו שיקוצים - ניבל את פלוני, השמיץ אותו לבוז
התהדר בנוצות לא לו - התפאר בדבר שאינו שלו
התהלך כצל - היה קודר ומדוכא מאוד, היה שרוי בדכדוך וצער
התחמץ לבו - התרגז מאוד, הצטער ביותר

!

ישמן ישורון ויבעט - התבסס, התעשר ועכשיו הוא מזלזל באחרים
וכאילו לא די בכך - לא זו בלבד ש... אלא גם
ולא היא - ואין הדבר כן, לא כך העניין
ולא נודע כי בא אל קרבו - לא ניכר כל שינוי, כאילו לא נעשה דבר, הכל נשאר כפי שהיה לפני כן

ז

זאב בעור כבש - משל על מתחסד וצבוע, רמאי המעמיד פני צדיק
זולל וסובא - להוט ביותר אחר אכילה ושתייה
זחוח דעת (זחה עליו דעתו) - התגאה, התפאר, התרברב, רם לבבו
זעק חמס - מחה נמרצות נגד מעשה עוול נורא
זרה חול בעיני הבריות - אחז את עיני הבריות, הטעה את האנשים
זרחה שמשו של - הופיעה אישיות גדולה בעלת השפעה. קמה ממלכה גדולה שהפכה סדרי עולם

זרע מבוכה – גרם לבלבול בלבבות, לאבדן עצות, לאי ידיעה כיצד להתנהג
זרע רוח וקצר סופה – עסק בדברי הבל ורעות רוח. בהשאלה: התמורה מתקבלת לפי ההשקעה

ח

חדל אישים – דל ולא יוצלח, שאינו ראוי להיחשב אדם, ריק ושומם
חדשות ונצורות – דברים חדשים ומפתיעים, דברים גדולים וחשובים
חדשים לבקרים – (1 בכל בוקר ובוקר 2) בהשאלה-דברים חדשים מפעם לפעם
חוזר על הפתחים – אדם ההולך מבית לבית כדי למכור מרכולתו או לקבל נדבות
חוט השני – קו יסוד, יסוד קיים ורצוף
חומץ בן יין – משל לרשע שאביו היה צדיק
חוסה בצלו של – מצא מגן ומקלט אצל פלוני, נהנה מחסותו
חזון נפרץ – הופעה שכיחה, תופעה רגילה
חזון תעתועים – דמיון שווא, מראה שאין לו יסוד, פטה מורגנה
חזקה עליו ש- - יש לסמוך עליו ש..., בודאי
חכם של "מה נשתנה" – כינוי עממי-הלצי למי שאינו מצטיין בחכמתו או בחריפות מקורית
חלוץ ההולך לפני המחנה – המוביל, המוליך ומתווה הדרך לציבור
חלקת לשון (שפתיים) – דברי חנופה ופיתוי, דברים חלקים ורכים
חמד לצון – התלוצץ, השמיע דברי ליצנות
חסרון כיס – נזק כספי, הפסד ממון, עניות
חרב פיפיות – סכנה כפולה, דבר העלול לפגוע בעושהו, מכה חוזרת, בומרנג
חרץ את לשונו – התכוון לפגוע, איים להרע
חרצובות לשון – אמירות קשות ופוגעות
חרש רעה על פלוני – חשב מחשבות להרע לפלוני
חתיכה הראויה להתכבד בה – מנה הגונה, חלק גדול

ט

טבין ותקילין – כסף טוב, עובר לסוחר, מזומנים
טוב אשר תאחז בזה, וגם מזה אל תנח ירך – נסה את שני הצדדים. אל תהיה קיצוני
טוב ציפור בכף משתיים על ענף – טוב מעט וודאי מהרבה בספק. ברי ושמא-ברי עדיף
טובל ושרץ בידו – מי שמבקש להיטהר מחטאו בעודו ממשיך בדרכו הרעה, החוזר בתשובה לא בלב שלם
טול קורה מבין עיניך – כמו טול קיסם מבין שיניך
טול קיסם מבין שיניך – תשובת קנטור: אל לך להוכיחני, שהרי חטאך גדול משלי
טמן ראשו בחול – רצה להתעלם מן המציאות, התעלם מן הסכנה הצפויה לו
טחו עיניו מראות – לא הבחין בדבר, לא העריך נכונה, חשכו עיניו
טחן קמח טחון – חזר על דבריו הידועים זה מכבר
טעם לפגם – יש בו משהו שלילי, פסול
טרף לו את הקלפים – בלבול וערבב את תכניותיו, הפך את הקערה על פיה

י

יד רוחצת יד – האחד מגן על חברו, שמור לי ואשמור לך
ידו הייתה במעל – הוא היה אשם במעשה הרע שנעשה
ידע נפש בהמתו – הכיר את מחשבותיו וכוונותיו של מישהו
יושב קרנות – בטלן, הולך בטל
יצא (קפץ) מעורו – התפרץ, יצא מכליו
יצא בשצף נגד – הסתער על-
יצא וידיו על ראשו – יצא במפח נפש, לא הצליח, נכשל
יצא חוצץ – יצא ערוך, דרוך למאבק
יצא לחפש אתונות וחזר עם המלוכה – משל למי שעסק בקטנות והגיע במפתיע לגדולות
יצא מן הכוח אל הפועל – בא לכלל מעשה, התגשם, בוצע
יצק שמן על המדורה – הגביר את הסכסוך, הגדיל את המהומה
ייקוב הדין את ההר – דין צדק ייעשה ויהי מה. יש לנהוג בכל חומר הדין
ישב על המדוכה – התחבט הרבה בפתרון בעיה, טרח וטיפל בעניין מסובך
ישן וחבוט – נדוש

2

כאישי אחד – כחבורה מלוכדת, יחדיו
כבשת הרש – משל לדבר היקר היחיד שיש לו לאדם ושזוממים לגזול אותו ממנו
כהאי לישינא – מארמית. בזה הלשון, בנוסף זה
כהרף עין – זמן קצר ביותר, מיד
כחוט השערה – משל לדבר קטן ומועט ביותר (כמו – כמלוא הנימה)
כך או כך – באופן זה או אחר
ככלב השב על קיאו – משל למי שחוזר על מעשה איוולתו
ככלי אין חפץ בו – משל לדבר שאין בו צורך, דבר נטול כל ערך
כל הפוסל במומו פוסל – המגנה אחרים מייחס להם עפי"ר מומים המצויים בעצמו
כל זב (חוטם) ומצורע – דיבור של זלזול. כל פחות-ערך, כל אפס
כל עיקר – כלל וכלל לא, לגמרי לא, לחלוטין לא
כמוהו כ- הוא דומה בדיוק ל-
כמוצא שלל רב – משל למי ששמח שמחה רבה על דבר יקר המציאות שנדמן לו
כסומא בארובה – מבלבל לחלוטין, כמי שאינו מתמצא בדבר כלל
כסף (מטבע) עובר לסוחר – מטבעות טובים שיש להם מהלכים בשוק
כעלה נידף – כינוי לאדם במצב של חולשה וחוסר אונים
כעץ כן פריו – התפוח נופל סמוך לעץ. הבנים דומים להוריהם
כפה עליו הר כגיגית – הכריחו לעשות דבר בניגוד לרצונו, באמצעי לחץ
כצל עובר – כינוי לדבר החולף מהר ואין לו קיום של ממש
כקליפת השום – משל לדבר דק מאוד, וכן לדבר קל ערך וחסר חשיבות
כרוך אחריו – נמשך אליו, דבק בו
כשושנה בין החוחים – משל למישהו או למשהו נאה ויקר המתבלט בין אחרים פשוטים וזולים
כשמן בעצמותיו – משל לדבר מהנה ומענג ביותר

ל

לא באלף רבתי – בשום פנים לא! לא ולא!
לא בכדי – לא לשווא, לא לריק, לא לחינם
לא גרע עין מ- - לא הפסיק להביט על... לא ניתק מבטו מ...
לא הרי (זה) כהרי (זה) – אין הדבר האחד דומה למשנהו ואין להשוותם כלל
לא כל שכן – על אחת כמה וכמה, בודאי ובודאי
לא לחינם הלך זרזיר אצל עורב – מה פלא ששניים אלה התחברו לדברים לא טהורים
לא לנער הזה פיללתי – לא ציפיתי לתוצאה זו, לא לעניין הזה נשאתי נפשי
לא מינה ולא מקצתה – ארמית. אין כל יסוד ואמת בדבר
לא מפיו אנו חיים – לא הוא המוסמך ללמדנו כיצד לנהוג
לא משאיר אבן על אבן בניסיונו לחשוף... עושה כל מאמץ כדי לגלות ולחשוף
לא תיפול שערה מראשו – לא יאונה לו כל רע
לא תסיג גבול רעך – אל תפגע בזכויות הזולת, אל תקפח פרנסתו או קיומו
לאו מילתא זוטרתא היא – אל יהא דבר זה קל בעינך
לבו גס בדבר – הוא מזלזל בדבר
לזות שפתיים – עיקשות פה, לעז, דיבה, דברי שקר
לחם חוק – מנת המזון הקצובה לאדם לשם קיומו. בהשאלה- דבר חיוני וקבוע
לימד זכות על- - צידד בזכותו של פלוני, טען כי פלוני זכאי
לימים – באחד הימים, אחר זמן מסוים
ליקוי מאורות – ירידה רוחנית ושקיעה תרבותית
לית דין ולית דיין – ארמית. אין משפט ואין שופט. איש הישר בעיניו יעשה
לך לדבר אל הכותל – אין אוזן קשבת לדבריך
לכל מאן דבעי – לכל מי שצריך, לכל המעוניין
לעג לרש – התנהגות שיש בה כדי להזכיר לחלש או לעני את חולשתו או עוניו וכו'
לעילא ולעילא – מארמית. למעלה ולמעלה, במדרגה הגבוהה ביותר
לעת מצוא – בהזדמנות מתאימה, בשעת כושר
לפני ולפנים – בחלק הפנימי ביותר
לפתח חטאת רובץ – המעשה כרוך בחטאים או בסכנות מרובות
לשון אחר – במילים אחרות, בנוסח אחר מן הקודם

לשם שמים – לא לשם תועלתו הפרטית אלא לשם אידיאה חברתית מוסרית נעלה
לשמש פה ל- - לדבר במקום פלוני, לייצג את...
לתפארת המליצה – לשם מליצה נאה בלבד, ולא דברים כפשוטם

מ

מבית היוצר של – בית מלאכתו של הקדר. בהשאלה- מקום היצירה, מקור
מבלי משים – בלי כוונה תחילה, ללא תשומת לב מיוחדת, פתאום
מגינת לב – עגמת נפש, צער עמוק
מה בצע? – מה נשיג בזה? מה התועלת בדבר? מה הרווח? (מה בצע כי...)
מה רבותא? – מה הגדולה והחשיבות בדבר, אין כל פלא וחידוש בכך
מהדרין מן המהדרין – זהירים ביותר, מקפידים ומחמירים, מדקדקין במצוות
מהלך (הילך) אימים – מפיל מורא
מהלך (הילך) קסמים – הרשים, קסם ל-, משך את-
מהמסד ועד הטפחות – מן היסוד ועד הקירות. בהשאלה- מתחילה ועד הסוף
מהמר על הסוס הלא נכון – בחירתו אינה טובה, סופו להיכשל
מודה ועוזב ירוחם – המגלה את טעותו ומתחייב לא לחזור עליה – ראוי לסליחה
מועט המחזיק את המרובה – מעט בכמות אך גדול באיכות
מושב לצים – חברה של אנשים הוללים
מושך אש – מהווה מוקד להתקפה
מושל בכיפה – בעל שלטון בלתי מוגבל
מטפס על קירות חלקים – מתאמץ להשיג דברים שאין להשיגם. ללא סיכויי הצלחה
מי אפסיים – מים רדודים. בהשאלה- עליבות ורדידות. למשל: דשדש במי האפסיים של... וכד'
מיטת סדום – כינוי למקום צר או למצב בו אין כל אפשרות לפעול בחופש
מילא פיו מים – שתק, לא פצה פה
מיקסם שווא – חזון הבל, דמיון ריק
מכלי ראשון – ממקור ראשון – במישרין
מכלל הן אתה שומע לאו – מתוך החיוב אתה מסיק את השלילה
מכלל לאו אתה שומע הן – מתוך פירושם של הדברים השליליים נקל להסיק את הדברים החיוביים
ממה נפשך? – בכל אופן שתרצה, כך או אחרת, אחת משתי אלה
מן השפה ולחוץ – למראית עין בלבד, בלא כוונת הלב
מניה וביה – בו או ממנו בעצמו; לאלתר, בו במקום, מיד
מעגל קסמים – כינוי למצב או לדבר שאין מוצא ממנו, מבוך
מעז יצא מתוק – מן הרעה צמחה טובה
מעשה זמרי – כינוי למעשה זנות וניאוף
מעשה ידיו להיכלם – מעשיו מביישים
מעשה ידיו להתפאר – מלאכה נאה הראויה לתהילה
מעשה שטן – כאילו נתערב השטן בדבר, רוע המזל
מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחיקוך – התנהגות של אדם קובעת את יחס הבריות אליו
מצא (יש) לו מהלכים – נעשה רווח ומצוי
מצא מקום להתגדר בו – מצא עניין להצטיין בו ולגלות בו את יכולתו
מצודד לב – שָׁבָה לֵב, משך את הלב
מצווה הבאה בעבירה – מצווה לשמה עבר אדם עבירה מסוימת, ולפיכך היא פסולה
מצוות אנשים מלומדה – דבר שאדם עושה אותו אוטומטית, מתוך חיקוי או הרגל
מקדמת דנא – מאז ומעולם
מקובל במקומותינו – מנהג המקום – הדרך והנהגה של תושבי המקום
מקומו לא יכירנו – (לא יכירנו מקומו) – אין המקום מתאים לו
מקלחת (של) צוננים – ספיגת עונש, נזיפות קשות
מר ונמהר – קשה ובא כחטף
מרעין בישין – מחלות חמורות, צרות צרורות
משך ידן מן- - הסתלק מן-, רחק מן-
משל ל- - הדבר דומה ל-
משנתו סדורה – לימודיו וידיעותיו מסודרים
מתהדר בנוצות לא לו – מתפאר בדבר שאינו שלו
מתוך שלא לשמה בא לשמה – העוסק בדבר לא מתוך בחירה ואהבה ולבסוף הוא נמשך ומתאהב בדבר

מתח את החבל יותר מדי – עבר את גבול המותר, היה קיצוני מדי

נ

נאה דורש ונאה מקיים – מקיים בעצמו את מה שהוא דורש מאחרים
נאחז בקש (כטובע הנאחז בקש) – ניסה להיעזר בדבר שאין בו ממש
נהרג על פחות משווה פרוטה – קמצן וכילי מופלג
נופת צופים – דבש מעולה ומשובח, שם דבר למתיקות, נועם
נזיד עדשים – כינוי לדבר קל ערך, שניתן תמורת דבר בעל חשיבות
ניער את חוצנו מ- - הסתייג, הכחיש את קרבתו או יחסו לעניין פלוני
נכנס בו רוח שטות - נשתטה
נלחם בטחנות רוח – נאבק במכשולים מדומים, ראה צל הרים כהרים
נמלט בעור שיניו – ברח ונמלט כל עוד נפשו בו
נמצינו למידיים – מכאן נסיק, מזה נבין
נעו אמות הסיפים - הזדעזעו מזוזות הפתחים בבניין - נגרם זעזוע עמוק
נפל בחלקו – עלה בגורלו, זכה ב-
נפל דבר – התרחש, קרה משהו
נפל הפור – נגזרה הגזרה, נפלה ההחלטה
נפל לידיו כפרי בשל – הגיע אליו בקלות, ללא כל מאמץ
נפל על אוזניים ערלות – דברים שנשמעים באוזני מי שאוטם אוזנו משמוע
נפלו עליו השמים – (נהפכו שמיו עליו) – באה עליו שואה גדולה
נפש שוקקה – אדם צמא ביותר, מי שנפשו מתאוה ומשתוקקת לאיזה דבר שחסר לו
נפתחו ארובות השמים – ירד גשם חזק, ניתך מבול מים
נקעה נפשו מ... – בחל ב-, מאס ב-.
נקפו לבו – הרגיש חרטה
נר לרגלו – יסוד, עקרון שלפיו אדם נוהג וממנו לא יסור
נשא עיניו אל- - חשק ב-, תלה תקוות ב-
נשבר מטה לחמו – קופחה פרנסתו, נושל ממקור כלכלתו, מעבודתו
נשוא פנים – אישיות חשובה ונכבדה
נשיאים ורוח וגשם אין – משל למי שמבטיח רבות וגדולות ואינו מקיים מאומה
נשמת אפו של- - צורך קיומי לגוף כלשהו, בלעדיו אין לו חיים
נשף בעורפו של פלוני – עמד להשיגו ברדיפתו אחריו, לא הרפה ממנו
נתכרכמו פניו – פניו הצהיבו. נתאדמו פניו מרוב צער או בושה. נבוך ונכלם
נתמלאה הסאה – נגדשה המידה, הגיע עד קצה גבול היכולת
נתן עינו בכוס – שתה לשוכרה
נתקררה דעתו – נחה דעתו, נרגע, מצא שלוה בנפשו

ס

סבב אותו בכחש (ובמרמה) – הקיף אותו בשקר וברמאות, הטעה אותו
סברת כרס – השערה בלתי מבוססת
סדנא דארעא חד הוא – מארמית. מנהגי בני האדם דומים בכל מקום
סוגה בשושנים – חיים שלווים ונוחים, מלאים כל טוב
סוף מעשה במחשבה תחילה – הכל מחושב ומתוכנן מראש, תחילה שקול ואחר-כך פֶּעַל
סופן מי יישורנו? – אחריתו מי יישורנה? – מי יוכל לדעת מראש מה יהיו התוצאות
סורר ומורה – מרדן ועיקש
סמוך על שולחנו של פלוני – אוכל ממזונותיו של פלוני, בהשאלה- חי ע"ח פלוני
סר חינו – פג קסמו
סר צלו מעליו – הצל, המחסה סר מעליו, הוא נשאר חסר הגנה, אבדה תקוותו
סרסור לדבר עבירה – מתווך בעסקים לא כשרים, בייחוד בעסקי זנות

ע

עבד כי ימלוך – אדם נחות דרגה ושפל, שהגיע לגדולות- אין קץ לגאוותו
עד בוש – זמן ממושך, זמן רב ביותר
עד חצי המלכות – במיטב האפשרות, ככל שיידרש ואף למעלה מזה

עד להשחית – עד לבלי נשוא
עד לזרא – עד גועל, עד בחילה
עובר כחוט השני – קו יסודי, תכונה בולטת ואופיינית
עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס – המעז לבקש פרס על מעשיו הרעים- במצח נחושה
על אפו וחמתו - בעל כורחו, למורת רוחו
על מה יצא קצפו? – על מה הוא כעס?
על מזבח – לטובת, לשם, למען
על פיו יישק (דבר) – יתנהג לפי הוראתו היחידה, לא יסור מדבריו
עלה בידו – הצליח לבצע דבר
עלה עליו הכורת – נגדע, כָּלה, אבד
עמד בפרץ – הגן, עמד לימין, מנע תקלה או אסון
עניין לענות בו – דבר להתעניין ולהתעסק בו
עפר לרגליו – דבור של צניעות בפי אדם הרוצה להשמיע דעה בפני גדול ממנו
עשה ימים כלילות – שקד והשקיע רבות, היה עסוק כל-כולו בעניין מסוים
עשה כבתוך שלו – כמי שהדבר הוא קניינו הפרטי ורשאי לעשות בו כטוב בעיניו
עשה לביתו – דאג לעתידו, ולעתיד בני משפחתו
עשה מלאכתו נאמנה – עשה עבודה טובה, ביצע את המוטל עליו
עשה מלאכתו רמייה – עשה עבודתו שלא בנאמנות, מתוך חוסר אחריות
עשה פלסתר – זייף, הונה, סילף
עשה שקר בנפשו – נהג שלא לפי מצפונו, התכחש לאמת שבלבו
עשו יד אחת – באו לידי שיתוף פעולה, באו לכלל הסכם לפעול יחד
עת לכל חפץ – יש זמן מתאים לכל דבר

פ

פועל יוצא של- - בהשאלה- מסקנה, תוצאה
פורץ גדר – מפיר חוק, עובר על איסור
פטור בלא כלום אי אפשר – לא יתכן להיפטר מן הדבר לחלוטין
פטר אותו בלא כלום – דחה את מבוקשו, השיב את פניו ריקם
פרי באושים – תוצאה גרועה, אך בלתי נמנעת של בית גידול רקוב מבחינה מוסרית
פרי רוחו – יצירת רוחו, כל אשר יצר במחשבותיו
פרש כנפו עליו – קיבל אותו בחסותו

צ

צא וחשוב, צא ולמד, צא וראה – קריאת זירוז לאדם שישים לבו לדבר מה
צאן מרעיתו – כינוי מליצי לעדת אנשים הסרים למשמעתו המוחלטת של מישהו
צבת בצבת עשויה – כמו הא בהא תליה- לכל דבר יש סיבה וגורם. אין ליצור יש מאין
צהובים זה לזה – שונאים זה את זה, מתקוטטים זה עם זה
צוק העתים – מצוקת הזמן, שעת חירום, ימים טרופים
צור מחצבתו – מולדת, מקור, מוצא
צל צלו של דבר – מעט מן המעט, שמץ מן
צפיחית בדבש – שם דבר מקובל למאכל מתוק וערב ביותר

ק

קהות חושים – חוסר חדות בחושים. בהשאלה- העדר רגישות
קוטל קנים – קוצץ קני סוף- בהשאלה- אדם פשוט, אדם נבער מדעת
קופת שרצים – פגמים וליקויים רבים, עבר רצוף חטאים
קיצץ כנפיו של פלוני – הפיג את התלהבותו
קמח טחון – דברים ידועים לכל, דברים שאין בהם שום חידוש
קנה את לבו – גרם שיאהבוהו
קנה לו שביתה – השתקע, נאחז במקום, התבסס
קצרה ידו – היה חלש, לא היה ביכולתו
קצרה נפשו – לא יכול לסבול עוד
קרא דרור – שיחרר, הוציא מעבדות לחירות

קרא לנער בשמו – אמר את הדבר במפורש, ללא כיסוי וטשטוש
קרדום לחפור בו – השתמש בדבר כמקור לפרנסתו, הפך אותו לעסק מכניס
קרע את המסכה מעל פניו – גילה את פרצופו האמיתי
קרקע בתולה – אדמה שטרם עובדה. בהשאלה- חומר שעדיין לא טיפל בו איש
קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים – התבונן תחילה במעשיך, תקנם, ואח"כ תוכיח אחרים
קשור בעבותות של ברזל – קשרים חזקים
קשר לו כתרים – שיבח אותו מאוד ואמר עליו את ההלל

ב

ראה מהרהורי לבו – ראה את הדבר כפי שביקש לראותו בדמיונו ולא כפי שהוא במציאות
ראשו ורובו – כולו, בכל לבו ובכל מאודו
רואה צל הרים כהרים – מגזים בהערכתו, חששן יותר מדי
רוב מהומה על לא מאומה – טרחה רבה ורעש רב ללא סיבה
רוח נכאים – עצבות, אבל, יגון
רוח תזזית – (כאחוז תזזית) – טרוף, התקפת שיגעון, רוח סערה, סופה וסערה
רוחות חדשות התחילו מנשבות – חל שינוי רב בדעות ובהשקפות
רוממות ה... בגרונו – דיבור של לגלוג על מי שמדבר גבוהה- גבוהה על משהו
רחץ בניקיון כפיו – ניקה עצמו מטומאה ועוון, העמיד פני תם
רחיים על צווארו – עול כבד המוטל על אדם
ריצת אמוק – ריצה מטורפת של נתקפי אמוק הפוגעים לרעה במי שמזדמן בדרכם
רתם את העגלה לפני הסוס – הקדים את המאוחר

ש

שובב את הנפש – (השיב את הנפש) – החיה, גרם נחת רוח
שוד ושבר - קריאת ייאוש, אוי ואבוי
שווה בנפשך – תן דעתך, תאר במחשבתך
שווה לכל נפש – נוח לכל, מתאים לכל אחד ואחד
שומר נפשו ירחק – אל תתקרבו לזה, סורו מזה, זה מסוכן, זה לא ראוי, מפקפק
שוקט (קופא) על שמריו – ישב שאנן ושקט, חי בשלום ובחוסר דאגה
שורש פורה ראש ולענה – יסוד שלילי ביותר, מקור הרע
שורת ההגיון נותנת – נוהג לפי השכל הישר וההגיון
שימשו בערבוביה – היו מעורבים ומבולבלים זה בזה. היה שם גם מזה וגם מזה
שירת הברבור – כינוי ליצירתו האחרונה והמעולה ביותר של איש רוח, שיא במפעל חייו של אדם
שכיות חמדה – אוצרות יקרי מציאות, דבר נחמד למראה
שכר מצווה – מצווה – עצם ההנאה שבמעשה המצווה הוא השכר שמקבל עושה המצווה
שם לאל – ביטל, שלל
שם נפשו בכפו – העמיד עצמו בסכנה
שם פעמיו – יצא לדרך
שמנה וסלתה – האנשים הטובים, החשובים והנכבדים שבעיר, בעם וכד'
שפך אור על – הסביר, גילה את הסתומות
שפך עליו קיתון של בוז (חרפה וכד') – חרף וגידף אותו קשות
שפת חלקות – (חלק שפתיים) – דברי חנופה, דברים חלקים ונעימים
שפתיים יישקו(ו) – הוא ראוי לנשיקה, מגיעה לו תהילה
שרות דוב - כינוי למעשה שנעשה מתוך כוונה טובה - וגרם לרעה גדולה
ששו בני מעיו – שמח מאוד, היה מאושר

ת

תבע את עלבונו – דרש לנקום בעולב
תדבק לשוני לחכי – לא אוכל לדבר, איאלם
תהה על קנקנו – בחן ובדק את פלוני או דבר מה, ניסה לעמוד על טיבו
תהום הנשייה – כינוי לשכחה, אובדן דברים או העלמם מן הזיכרון מרוב ימים ושנים
תוכו אכל, קליפתו זרק – קיבל את העיקר וזרק את הטפל
תיבת פנדורה – פרשה נעלמה שאם יבואו לגוללה היא עלולה לשמש פתח לצרות
תלה את הקולר – האשים

תלוי על בלימה – אין לו כל בסיס, הוא נטול אחיזה במציאות
תמול שלשום – קודם לכן, העבר הקרוב
תנא דמסיע – כינוי למי שמשמש עזר כנגד, תומך בדעה או במעשה
תפס את השור בקרניו – ניגש ישר לעניין
תצילנה אוזני – אוי לאוזניים שכך שומעות
תקיעת כף – שבועה, הבטחה חגיגית, נתינת ערובה לקיום דבר מסוים
תרתי דסתרי – שני דברים הסותרים זה את זה, שני הפכים, דבר והיפוכו

ביטויים מטפוריים משפת הדיבור

אופרה אחרת – עניין אחר, עניין מתחום אחר
אין ארוחות חנים – גם כאשר מישהו נותן משהו בחנים, ישנו אינטרס שעומד בבסיס הרצון הטוב
אין לו אלוהים – עושה מה שבא לו ואינו מפחד מאף אחד
אינו לוקח שבויים – אינו יודע רחמים, אינו מתפשר
אינו רואה אותו ממטר – אינו מחשיב אותו, מתעלם ממנו. בסלנג: אינו שם עליו
אכל את הכובע – למד לתת את הכבוד הראוי אחרי שנכח בטעות
אסף את השברים – עסק בשיקום עצמי והתאוששות מאסון שפקד אותו או ממפלה
אקדח מעשן – הוכחה לגבי כוונות זדון ואיום של ממש מצד פלוני או גוף מסויים
את הכסף סופרים במדרגות – מבחן התוצאה – זה מה שחשוב, ולא התקלות שבדרך
באחד האמשים – ערב אחד (ביטוי ספרותי מאת אפרים קישון)
בגובה העיניים – דיאלוג שמתרחש בין אנשים כשוויים מול שווים וללא יחסי היררכיה
בדקה התשעים – ממש ברגע האחרון (לקוח ממושגי הכדורגל)
בהינף יד – ביטול ופסילה של תפיסות, דעות, מושגים, מנהגים וכד' הנעשה מתוך קלות דעת וללא בדיקה יסודית
בורג חשוב – אדם הממלא תפקיד חיוני ב...
בטריקת דלת – יצא ועזב בזעם רב וברוגז
בישל את הדייסה – גרם לתסבוכת, ערבב ובלבל דברים
בלון נפוח – אדם או גוף שאין בו תוכן אמיתי וסופו להתפוצץ; שמועה חסרת בסיס שעשתה לה כנפיים
בלע צפרדע – אולץ לקבל דבר מה שאינו לרוחו ובניגוד לרצונו, ועליו לחיות עם זה
במרחק נגיעה מ- - קרוב מאוד למטרה מסוימת, או להשגת דבר מה
בסופו של יום – בסיכומו של דבר
בעט בדלי – קילקל לעצמו. שיבש את מקור רווחתו ופרנסתו
בשר מבשרו של- - חלק בלתי נפרד מ-
גול עצמי – משל למי שפוגע בעצמו או באינטרסים של עצמו
גזר קופון – הפיק רווחים מ...
גירד את תחתית החבית – מיצה את כל האפשרויות, נותר ללא רזרבות של כסף ומשאבים
גלגל לפתחו – במקום לטפל בבעיה בעצמו הוא הטיל על פלוני לטפל בה; הטיל עליו את האשמה
גם מחר יש יום – לא נורא אם לא הספקנו הכל היום, אפשר להמשיך ביום אחר
גרירת רגליים – התנהלות איטית, דשדוש, נקיטת סחבת
דחק אותו לפינה – לא הותיר לו מוצא
דיבר מהבטן – דבריו נובעים מרגשות או מכאב, ולא מתוך שיקול דעת
דמו סמך יותר – ביטוי המבטא הפליה בין דם לדם. חייו של פלוני יקרים יותר
דרך על היבלות של- - פגע במקום התורפה של...
הבטן מתהפכת – העניין מדיר שינה מעיני...
הבלון התפוצץ ל... בפרצוף – האמת המרה טפחה על פניו והוא נוכח בטעותו
הדליק לו אור אדום (נורה אדומה) – עורר בו חשש וחשד שמהו חמור קרה
ההצגה היחידה בעיר – הכל עוסקים בעניין, העניין המדובר ביותר, העניין המרכזי
הוציא את השד מהבקבוק – עורר את השד משנתו, העלה לסדר היום בעיה כאובה שכבר הייתה בשקיעתה
הוציא מים מן הסלע – חולל ניסים, עשה את הבלתי יאומן
הוציא קיטור – שחרר זעם וכעס, פרק את זעמו ורוגזו על...
הוריד (הסיר) את הכובע בפני... - עשה כבוד ל..., הצדיע ל...
הזיל ריר – כמו ליקק את האצבעות - התענג ביותר
החזיק (שמר) את קלפיו קרוב לחזה – לא שיתף איש בכוונותיו, במעשיו, בידיעותיו וכו'

החליף את הדיסקט – שינה לחלוטין את אופי חשיבתו והתנהלותו ביחס לעניין מסוים
הטיל פצצה – הודיע הודעה מרעישה, סקופ

היהלום שבכתר – האטרקטיבי ביותר, הטוב ביותר, הנעלה ביותר, היפה ביותר וכו'

הישורת האחרונה – השלב הסופי והמכריע בהתמודדות (מן האתלטיקה)

הכדור הוא עגול – הכל יכול לקרות. הסיכויים הם לכאן ולכאן (מן הכדורגל)

הכתובת היתה על הקיר – הכישלון היה ידוע מראש

הלב החסיר פעימה – פחד או חשש פתאומי הנופל על אדם

הלביש (הפיל) עליו תיק – (1) הטיל על פלוני את האשמה. (2) הטיל על פלוני אחריות כבדה או משימה גדולה

הלחם והחמאה – עיקר הפרנסה, העיסוק העיקרי

הלך לו קלף – הצליח, עשה חיל. (הלך לו קלף משוגע – הצליח באופן יוצא מן הכלל)

המתיק את הגלולה (המרה) – מזער את הנזק, הקטין את גודל הבושה ועוצמת התבוסה

הסומק שב ללחיי – הוא שב לחייך. הוא שאב עידוד מחודש

הסיר את הכפפות – דימוי ללחימה יותר אגרסיבית

העלה את הרף – הקפיץ את דרישות המינימום (דימוי מהאתלטיקה)

הפנה לו את הגב – התעלם ממנו

הצביע ברגליים – עזב, נטש

הראה לו מאיפה משתין הדג – לימד אותו הלכות של...

הרים את הכפפה – נענה לאתגר. נטל על עצמו את המשימה

הרים גבה – השתומם, התפלא

התפוצץ לו בפרצוף – כמו טפח על פניו. סתר אותו, הוכיח את משוגתו, הכחיש אותו

זרועות תמנון – דימוי לגוף מפלצתי שזרע ומפיץ את סכנתו ברחבי ארץ או ברחבי תבל

זריקת בוז – הטחות אשמה, השמצות

זרק (העיף) אותו לקרשים – הנחיל לו תבוסה (דימוי מזירת האגרוף)

זרק לו עצם – פיתה אותו במשהו בכדי להרגיעו ולרצותו

חבית של חומר נפץ – (יושב על חבית של חומר נפץ) – מצב נפיץ וטעון שעלול להתפוצץ בכל רגע

חולות נודדים – בסיס רעוע ולא יציב, כינוי למי שנכנע לרוחות המנשבות ומתפזר לכל עבר

חי בבועה – אטום לסביבה, מנותק מהסביבה, חי בעולם מדומה שכולו טוב

חיבוק דוב – הפגנת אהדה ואהבה שבאה ממניעים לא טהורים וסופה לגרום נזק

חיכה לו בפינה – ארב לו, המתין למעידתו

חלקת אלוהים הקטנה – פינת חמד, עניין חשוב שיש לגביו פינה חמה בלב אצל פלוני

חשמל באוויר – אווירה מרגשת וטעונה, מלונה בציפייה דרוכה

טאטא מתחת לשטיח – העלים וטשטש את העובדות

טמן את ראשו בחול – כמו מדיניות של בת-יענה. התעלם מן הסכנות וממה שקורה

טרם יבשה(ה) הדיו על... – לא עבר זמן רב מאז ההסכם/פרסום הידיעה/ההסדר/ההחלטה/הפסיקה וכבר יש מי

שמפר, שנוקט פעולה חפוזה וכד'

טרם שקע האבק – עוד לא פג רישומו הטרי והקשה של האירוע וכבר...

יבשה הבאר – לא נותרו עוד משאבים כלכליים או נפשיים

יד על הלב – בכל הכנות

יודע באיזה צד (איפה) החמאה מרוחה – יודע היכן מצוי הכסף הגדול

יושב על קוצים – כמו יש לו קוצים בתחת – חסר סבלנות, חסר שקט, חסר מנוחה, היפראקטיבי

יצא מהארון – (1) קשור בד"כ לחשיפת נטיותיו ההומוסקסואליות של פלוני (2) חשף השקפותיו לראשונה

יצא מהקונכייה – יצא מהמעטפת המגוננת והמוכרת

יךד המסך על... – נגמר העניין

ירד מהעץ (הגבוה) – תכנן לבצע מהלך או צעד כלשהו, אך לבסוף נכנע, וויתר וירד מן העניין

ירד על הברכיים – התחנן

ירה לעצמו ברגל – כמו גול עצמי. פגע בעצמו או באינטרסים של עצמו

יךק דם – התאמץ מאוד והשתדל. "נתן את הנשמה" למען מטרה מסוימת

יש לו בטן מלאה על – הוא מלא טענות וטרוניות על-

יש לו פתיל קצר – חסר סבלנות, נוח לריב ולהתפרץ התפרצות של זעם ואלימות

כאילו אין מחר – כינוי לתרבות של חטוף ואכול עכשיו ולא משנה מה יהיה בעתיד

כביסה מלוכלכת (לא מכבסים בחוץ / מכבסים בבית) – את הבעיות מבית אין להוציא החוצה. זהו עניין פנימי בלבד

כופתאות – (קניידלעך לרבנים) – ביטוי נפוץ לאחרונה לתיאור תקציבים ייחודיים שבאים בסחטנות

(המקור: עיניו לכופתאות ולא להגדה – מימרה הלצית על מי שמעוניין בחומר ובתכלית

ולא ברוח או בדרשות)

כזנב המכשכש בכלב – ביטוי ציורי להביע את השתלטות והשפעת הקטן על בגדול

כיפוף ידיים – הכנעת הזולת בדרך של כוחנות והכתבת תנאים ולא בהידברות והסכמה
כלוב של זהב - כינוי למסגרת מגנה ועוטפת ולעתים אף מפנקת, למרות היותה מסגרת כובלת
כסאות מוסיקליים - החלפת תפקידים בתוך קבוצה

כסף קטן - עניין של מה בכך

כתוב על הקרח - דברים שאינם בטוחים, דברים חולפים, אין לסמוך על זה

לא בבית ספרנו – מקומו לא יכירנו, הרעיון, או האדם אינו ראוי במסגרתנו

לא המציא את הגלגל - לא חידש דבר

לא מחזיק מים – אין כל בסיס איתן לטיעון

לא מצמץ לרגע – לא הסגיר מבוכה וספק. שמר על קור הרוח

לא עשו אותו באצבע - הוא מבין עניין. ושלא ימכרו לו לוקשים

לא תיפול שערה מראשו – לא יאונה לו כל רע, ואף לא המעט שבמעט

לאכול את העוגה ולהשאיר אותה שלמה – לתפוס את המקל בשתי קצותיו

ליטרת הבשר – תבע את ליטרת הבשר – דרש את המגיע לו. דרש תשלום מסוים בתמורה. דרש אתנן

לקח את עצמו בידיים – לקח אחריות על עצמו. התעשת

מדגדג לו באצבעות – מתחשק לו

מדיניות של בת-יענה – כמו **טמן את ראשו בחול**. התעלם מן הסכנות וממה שקורה

מדרון חלקלק – מצב בו צעד מסוים יביא לצעדים שתוצאתם שלילית. תהליך מסוכן של התדרדרות. כמו תאוריית הדומינו

מהלך על חבל דק - נמצא במצב עדין, עם סכנות שאורבות מכל עבר

מהלך על קצות אצבעותיו - נזהר שלא להפריע ולא לעורר

מוכר קרח לאסקימוסים - מפתה אנשים לקנות את מרכולתו, ממנה יש להם בשפע. בעל יכולת מכירה/שיווק ובעל יכולת שכנוע

מחכך ידיו בהנאה – ביטוי של שמחה לאיד

מחלקים את עור הדב לפני שהוא ניצוד - עוסקים בחלוקת השלל בטרם נמצא השלל בידם

מטאטא חדש - בעל בית חדש, בוס חדש. "דם צעיר" שהוא תוסס ורענן יותר, אמור לעשות סדר וניקיון במערכת

(מטאטא חדש מטאטא טוב)

מטיל צל כבד על – מעיב על-, פוגע בשם הטוב או ביחסים הטובים

מי ימצמץ ראשון – מי ישבר ראשון בעימות. מי מהצדדים יתעייף קודם וייסוג מדרישותיו

מילים של בית מרקחת - מילים יפות ונמלצות

מכבסת מילים – מונחים מתעתעים שמעוותים את המציאות ומייפים אותה, הכל בהתאם לדעת אומרם. "לשון נקייה"

מכה בבטן הרכה – פגיעה במקום הרגיש

מכה מתחת לחגורה – ביקורת פוגעת ומשפילה, פגיעה רגשית

מכר לו (האכיל אותו) לוקשים - לא סיפר לו את האמת. כיזב אותו

מחפש מתחת לפנס – כינוי לעצל ושטחי המחפש את הפתרון לבעיה מסוימת רק במקום שקל לחפש

מלכודת דבש - הצגת מראית עין של הרגעה או של עולם יפה יותר שמטרתה להרדים או לרצות את דעת הקהל

מסך עשן – ניסוחים פתלתולים ומערפלים שנועדו להסוות כוונות ולהסיח את הדעת

מעבר לקצה החוטם (חוטמו) – ראייה לטווח ארוך יותר

מעגל פינות – אינו מקפיד דיו, אינו מדקדק בכל פרט ופרט

מרחף באוויר - תחושה רווחת שדבר מה עומד או צריך לקרות. אווירה הספוגה במשקעים מן העבר או

בחששות/תקוות הקשורות בעתיד

מרחפת עננה (כבדה) – חשש כבד, חשד לפלילים, אי ודאות

מריטת נוצות – תהליך של נגיסת נתחים מגוף מסוים ודלדולו

מרעיל בארות – מפץ רעל, מסית ומדיח

משחק מכור - החלטה שלא נעשתה בתום לב ותוצאתה הייתה ידועה מראש

משיכת כתף – תנועת הבעה של מי שאינו יודע דבר

משך את השטיח מתחת ל... – בפעולתו זו הוא סתר את הטענות וההנחות ש... סיכל את האפשרות ל..

נגמר לו הסוס - אזל כוחו, תש כוחו

נגעת נסעת – אין דרך חזרה, התחלת במשהו עליך להמשיך (דימוי מהשחמט)

נייר הלקמוס – אבן הבוחן

ניער את האבק מ... - מיקד את העניין בדבר שכבר נשכח וירד מהכותרות. חידש דבר מה מיושן ורענן אותו

ניצוץ בעיניים – דימוי לאדם חדור התלהבות, אחוז אהבה, תשוקה וכד'

ניקוי האורות – טיהור הבית, ביעור השחיתות

נכנס לו לורידים – נכנס לו לנשמה, העיק והציק לו

נכנס לנעליים גדולות – נכנס לתפקיד שהוא גדול עליו. החליף את קודמו שהצליח מאוד בתפקיד

נעמד על רגליו האחוריות – התעקש ולא ויתר

נפל בין הכיסאות – העניין לא טופל כי לא נמצא גוף מתאים שיטפל בו

נפל דבר – קרה משהו רב משמעות שלא ניתן להתעלם ממנו

נפל לו האסימון – הוא הבין סוף סוף
נפל מהכסא – הופתע מאוד, נדהם
נרדם בשמירה - לא נלחם מספיק על עמדותיו. לא עמד על המשמר. לא היה עם היד על הדופק (מן הצבא)
נשיכת שפתיים - ביטוי של איפוק כואב
נשלפו הציפורניים - החלה התקוטטות מילולית או פיזית
נתפס עם המכנסים למטה – נתגלה במלוא ערוותו, נתפס בקלקלתו
סביב השעון – כל הזמן וללא הפסקה
סיפק את הסחורה – ענה על הציפיות
סיר הלחץ - המציאות המלחיצה, האווירה הלוחצת, מבעבעת ורוגשת
ספין תקשורתי – המצאה של התקשורת – או של פוליטיקאי שמשתמש בתקשורת – ללא כל בסיס עובדתי
ספינת הדגל – (אוניית הדגל) – המודל המוביל, הגוף המוביל, הדבר החשוב והבולט ביותר
עבר את הרף – עמד בדרישות המינימום של מטרה מסוימת (דימוי מהאתלטיקה)
עבר חתול שחור בין... - השתבשו והורעו היחסים בין הצדדים
עבר מתיחת פנים – עבר שיפוץ, שודרג
עד שיצא עשן לבן – ישבו על המדוכה ככל שיידרש, עד אשר יגיעו לכלל הסכמה והחלטה
עונת המלפפונים - מושג שמתאר את תקופת הקיץ והפגרה, שבה אין על מה לכתוב ובעיקר בעיתונות הספורט
עט מושחזת – סגנון כתיבה חריף ונוקב
עטיני השלטון – דימוי למי שנמצא בשלטון על-מנת ליהנות ממנעמיו (חולב את עטיני השלטון)
עם הגב אל הקיר – הקלעות למצב קשה של חוסר ברירה
עם הזנב בין הרגליים – יצא בבושת פנים, יצא מוכה ומושפל
עצר את נשימתו – היה מרותק בתדהמה ומתח נוכח אירוע מסוים
עשבים שוטים - אנשים חריגים שהתנהגותם אינה מוסיפה כבוד לחברה בה גדלו
עשה במכנסיים - רעד מרוב פחד. קיבל פיק ברכיים
עשה לו בית-ספר – לימד אותו איך לעשות דבר-מה כהלכה. "סידר אותו", לימד אותו לקח
עשה לו כנפיים – התפרסם
פול גז בניוטרל - מאמץ לחינם. מאמצים וניסיונות שאינם נושאים פרי
פיזר את הערפל – חשף דברים נעלמים ונסתרים, חשף את האמת לידיעת הציבור
פינה חמה בלב – אהבה, חיבה, או געגועים או זיכרונות נעימים לדבר מה או למישהו
פֶּכַר אצבעותיו (ידיו) – שילב ופיתל אצבעותיו (ידיו) זו בזו כביטוי לייסורים, לעצבנות, למבוכה, למתח וכד'
פליק פלאק לאחור – מהלכים מסחררים ולפעמים מאחזי עיניים של פוליטיקאים (מן ההתעמלות)
פרע את השטר – החזיר את חובו, מילא אחר הציפיות
צביטה בלב - תחושה של "חֶבֶל". הרגשת צער או קנאה או פספוס או חמלה או התרגשות
ציפור קטנה לחשה לי - גונבה שמועה לאוזני
צריך להוכיח שאין לו אחות – עליו לשכנע שאין ידו במעל
צריך שניים לטנגו – צריך שיתוף פעולה משני הצדדים בשביל להשיג משהו. צד אחד אינו מספיק
קו פרשת המים – פרשת דרכים, צומת הכרעה
קופץ מעל הפופיק – מנסה להשיג מטרה שהיא מעל לכוחותיו
קיבל מקלחת (קרה, של צוננים) – ספג עונש, ננזף קשות. כמו **מקלחת (של) צוננים**
קיבל רגליים קרות – התחרט ונסוג ברגע האחרון
קיפל את הזנב (בין הרגליים) – נרתע ועזב
קנה את עולמו – עשה מעשה גדול שבעקבותיו התפרסם לשבח
קסס ציפורניים – היה שרוי במתח ובצפייה דרוכה
קפץ לדום – ציית מיד להוראותיו של פלוני
קפץ (נזרק) למים הקרים – גויס למשימה המתגרת ללא הכשרה מתאימה
קצה הקרחון – זהו רק חלק קטן מן האמת המרה והשלילית. התוצאה חמורה עוד יותר
קצה חוט – שמץ של מידע שעשוי להוביל לגילוי האמת או להבנת דבר מסוים. קֶמֶז
קרא לילד בשמו – אמר את האמת ללא חשש ובלתי כחל ושרק
קרוב לצלחת - כינוי למי שנהנה ממנעמי השלטון, או ממקורות הכח, ההשפעה והכסף
ראה עין בעין – הסכים עם עמדתו או השקפתו של פלוני
ראש בראש – ריצה צמודה, מרוץ צמוד
רוח גבית – קבלת תנופה, קבלת עידוד ודחיפה (מן האתלטיקה)
רעד לו הפופיק – נפל עליו פחד
רעש וצלצולים – הרבה רשם אך ללא תוכן אמיתי, ניפוח יתר של העניין
שאלת המיליון דולר – שאלה או בעיה שהכל מחפשים תשובה לה שטרם נמצאה
שחר של יום חדש - נפתח עידן חדש. נוצרה תקווה חדשה

שיר "עסקים כרגיל" – העמיד פנים שהכל כשורה, ואין כל חדש
שיטת הסלאמי - שיטה של שלב אחר שלב להשגת מטרה או להשתלטות על עניין מסוים
שם את האצבע על – מיקד את העניין ב-
שם את הקלפים על השולחן – ניהל מו"מ ישר וכן בלא כל כוונות ומזימות נסתרות
שם את כל הביצים בסל אחד –הסתכן בכך שהשליך את יהבו על עניין אחד בלבד. לא פיזר את הסיכונים
שם המשחק – זה העניין המרכזי, זהו לב העניין
שפך אור על- - הסביר, הבהיר, גילה את הסתומות
שק חבטות – כינוי נרדף לשעיר לעזאזל (דימוי מזירת האגרוף)
תופר חליפות - חוגג את נצחונו בבחירות וכניסתו למשרה המיוחלת, לפני קיום הבחירות
תחושת בטן – אינטואיציה פנימית
תלה את נעליו – סיים את הקריירה (קשור בעיקר בקריירה ספורטיבית)
תלוי באוויר - מצב של אי וודאות עם ציפייה לתשובות שיבהירו את המצב
תפוח אדמה לוחט – עניין (או בעיה) שהטיפול בו עובר מגוף ציבורי אחד למשנהו כי אף גוף אינו חפץ לטפל בו
תפוחים רקובים – אנשים לא נקיים, שדבק בהם רבב, אנשים מושחתים ומשחיתים
תקיעת סכין בגב - בגידה
תקרת זכוכית – דרגה בלתי עבירה בארגון החוסמת את הדרך להתקדם, רף בלתי עביר